

COVER:

Een houten replica van de sokkel van het ruiterstandbeeld van Leopold II staat centraal tijdens het performancefestival SOKL in Antwerpen in 2019. Met een rituele opvoering met masker stemt artiest Mekhar Kyoso tot nadenken over de restitutie van Afrikaanse kunst in Westerse musea. Foto: © Anne Reijniers

BINNENKANT COVER:

De 'Time & Tide' Map van het Atlantic Charter. Deze kaart werd ontworpen door Leslie MacDonald Gill, in opdracht van het magazine *Time & Tide*, naar aanleiding van de ondertekening van het Atlantic Charter door de VS en Groot-Brittannië in 1941. © The Estate of Macdonald Gill

De artikels in de rubriek Bijdragen worden onderworpen aan peer review.

Brood & Rozen is opgenomen in de lijst van het Vlaams Academisch Bibliografisch Bestand voor de Sociale en Humane Wetenschappen.

Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis heeft ernaar gestreefd de wettelijke voorschriften inzake het copyright toe te passen. Wie desondanks meent recht te kunnen doen gelden, wordt verzocht zich te wenden tot Paule Verbruggen, Amsab-ISG vzw, Bagattenstraat 174, 9000 Gent.

Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis verwerkt uw persoonsgegevens uitsluitend voor het beheer van uw *Brood & Rozen*-abonnement en om u te informeren omtrent zijn werking. Wanneer u niet wenst dat wij u aanschrijven om u hieromtrent te informeren, volstaat het ons dit te melden. De Wet Verwerking Persoonsgegevens kent u het recht van mededeling en verbetering toe. Daartoe volstaat het contact op te nemen met Paule Verbruggen.

2020/3 Brood & Rozen

TIJDSCHRIFT VOOR DE GESCHIEDENIS VAN SOCIALE BEWEGINGEN

UITGEVER

Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis vzw
Directeur: Geert Van Goethem
Voorzitter: Gita Deneckere

REDACTIE

Hoofdredactie: Paule Verbruggen
Eindredactie: Ineke Wellens
Kernredactie: Herman Balthazar, Rita Calcoen, Piet Creve,
Luc Peiren, Kim Robensyn, Wouter Steenhaut, Paule Verbruggen, Martine Vermandere, Sofie Vrielynck, Donald Weber
Redactieraad: Hendrik Defoort (UGent), Gita Deneckere (UGent), Henk de Smaele (UA), Maria De Waele (historica), Idesbald Goddeeris (KU Leuven), Marc Jacobs (UA), Anne Morelli (ULB), Walter Pauli (Knack), Bob Reinalda (Radboud Universiteit Nijmegen), Marc Reynebeau (De Standaard), Yves Segers (KU Leuven), Sven Steffens (Gemeentelijk Museum Sint-Jans-Molenbeek), Patricia Van den Eeckhout (VUB), Marcel van der Linden (IISG), Rudi Van Doorslaer (UGent), Maarten Van Ginderachter (UA), Guy Vanthemseche (VUB), Karel Velle (Algemeen Rijksarchief), Christophe Verbruggen (UGent)

REDACTIEADRES

Paule Verbruggen, Bagattenstraat 174, 9000 Gent
Tel.: +32 (0)9 224 00 79 – Fax: +32 (0)9 233 67 11
E-mail: broodenrozen@amsab.be
www.broodenrozen.be

VORMGEVING EN DIGITALE BEELDBEWERKING

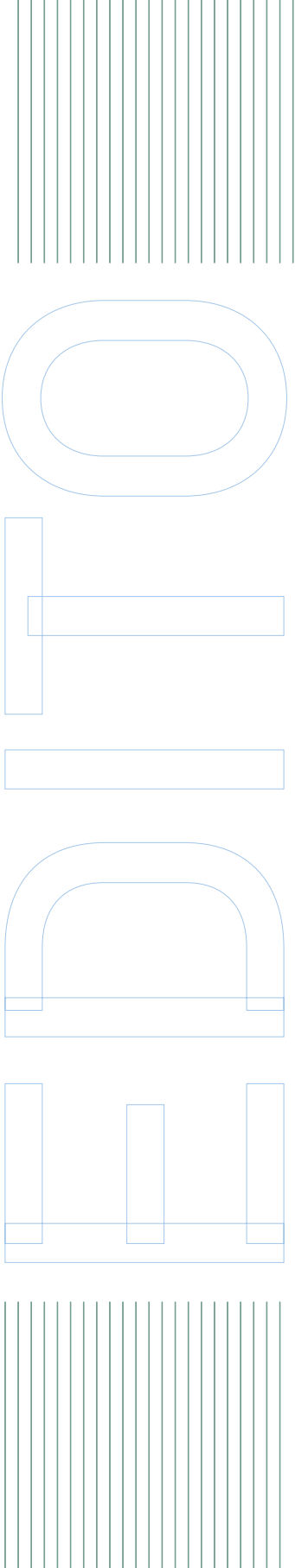
Patricia Rau

BEELDREDACTIE

Jan Breman, Bram Constandt, Marc Constandt, Jeroen Fernandez-Alonso, Patricia Rau, Maarten Savels, Davy Verbeke, Paule Verbruggen

DRUK

Graphius

Dit jaar is het zestig jaar geleden dat Congo onafhankelijk werd. Veel feestgedruis is er echter niet. Niet voor de Congolezen – het land wordt nog altijd uitgebuit en leeggeplunderd – niet voor de Congolese diaspora, en niet voor België dat nog altijd worstelt met zijn koloniaal verleden. De dood van George Floyd in mei leidde tot een oplaaiende contestatiebeweging tegen structureel racisme en ontketende wat Davy Verbeke in dit nummer als een heuse ‘beeldenstorm’ omschrijft.

Intussen betuigde de koning zijn spijt aan Congo en reageerde de politieke wereld met de oprichting van een bijzondere Kamercommissie ‘Congo/Koloniaal Verleden’. Die commissie wordt bijgestaan door een diverse groep van tien experts. Tientallen historici en andere wetenschappers uitten daarop in een open brief hun bezorgdheid over de samenstelling en de werkwijze van de expertengroep.¹ Ze pleitten daarin voor een meer gefaseerde aanpak waarbij een onafhankelijke groep historici eerst onderzoek verricht, waarna het politieke debat op basis van hun conclusies kan worden aangevat.

In de recent verschenen publicatie *Koloniaal Congo. Een geschiedenis in vragen* lezen we dat in België wetenschappelijk onderzoek over de kolonie tot de jaren 1990 dungezaaid was – de historici Jean Stengers en Jean-Luc Vellut worden als uitzonderingen genoemd. Maar in de VS en Groot-Britannië, en sinds de jaren 1970 ook in Congo, bleek het onderwerp wel op veel belangstelling te kunnen rekenen in academische kringen. Het waren echter niet de academici die de nieuwe inzichten over de rauwe koloniale realiteit naar het brede publiek brachten, maar niet-professionele historici, meer bepaald de koloniale ambtenaar en latere diplomaat Jules Marchal, antropoloog Daniel Vangroenweghe en schrijver Adam Hochschild.²

Over die ‘klokkenluiders’ schreef Jan Breman, senior onderzoeker aan het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam, een essay voor *Brood & Rozen*. Hij vermeldt naast Vellut en Stengers trouwens ook antropoloog en afrikanist Jan Vansina als vroege Congo-kenner. Maar centraal in zijn betoog staat de figuur van Marchal die lange tijd onder een pseudoniem schreef en veel minder bekend is dan Vangroenweghe. Die klokkenluiders zijn lange tijd verguisd door verdedigers van de koloniale politiek. Maar ook de academische wereld spaarde hen niet. Ze vond hun werk te anekdotisch, niet voldoende onderbouwd, te emotioneel. Breman plaatst daar zijn ongezoeten kanttekeningen bij. Hij ziet de heropleving van het publieke debat over het kolonia-

le verleden aan het einde van de 20e eeuw als het begin van een nieuwe fase in de Belgische Congo-historiografie, waarbij de felle polemiek tussen de ‘verguizers’ en de ‘verheerlijkers’ van het koloniaal regime plaatsmaakt voor meer nuance.

Het is die nieuwe generatie historici, of althans een staalkaart ervan, die in de reeds genoemde publicatie *Koloniaal Congo* onder redactie van Idesbald Goddeeris, Guy Vanthemsche en Amandine Lauro een forum krijgt. Piet Creve stelt achteraan in dit nummer het boek kort voor. Daaruit blijkt dat de redactie is geslaagd in haar opzet om ook de geïnteresseerde leek te boeien.

Dit sluit aan bij het antwoord van enkele andere historici op de bedenkingen van hun collega’s over de samenstelling van de expertencommissie. Zij stellen dat historici nog meer moeten inzetten op een brede verspreiding van hun onderzoeksresultaten. En roepen op om het momentum aan te grijpen voor een diepgaande reflectie over de maatschappelijke rol van de historicus en de samenwerking tussen academisch onderzoek en publiek debat.³

Een publiek debat dat ook de contestatie van het koloniaal erfgoed op de spits drijft. Davy Verbeke wijdde er tien jaar geleden zijn masterscriptie aan. Dat het thema vandaag op de kaart staat, is volgens hem vooral de verdienste van een ‘monumentaal activisme’ dat vijftien jaar geleden opborrelde en crescendo gaat. De eisen blijven dezelfde, maar het fundamentele verschil is dat vandaag meer en meer Belgen uit de Afrikaanse diaspora het woord voeren. Hij stelt zich wel vragen bij de eis om koloniale monumenten definitief te verwijderen: ‘Hebben we als samenleving echt enkel de keuze tussen een ongewenste erfenis zonder meer aanvaarden en die integraal weigeren omdat de schuld te groot is? Tussen verheerlijking en verkettering ligt geen niemandsland.’

Ook in het verhaal van kusthistoricus Marc Constandt komt Congo aan bod. Hij diepte uit zijn gigantische collectie enkele prentbriefkaarten op en weeft er een korte beschouwing rond over de band tussen Leopold II, de Belgische kust en Congo.

2020 is ook de honderdste verjaardag van de eerste en enige Olympische Spelen op Belgische bodem. Van april tot september 1920 vond in Antwerpen de VIIe Olympiade plaats, een van de minst bekende edities van de moderne Olympische Spelen. Bram Constandt, Jasper Truyens en Annick Willem wijzen in hun bijdrage op het historische belang en de symbolische waarde van deze Belgische editie en leggen een interessante link naar vandaag.

Op 24 oktober volgt nog de 75e verjaardag van de Verenigde Naties. Hopelijk een moment van bezinning voor een ‘bejaarde’ organisatie die dringend toe is aan een nieuw elan. Geert Van Goethem is naast directeur van Amsab-ISG ook een van de leden van een internationaal team dat zich heeft vastgebeten in het onderzoek over de oprichting van deze wereldorganisatie. In dit nummer gidst hij ons door de complexe ontstaansgeschiedenis die van bij de aanvang in functie stond van het Amerikaanse streven naar werelddominantie.

Veel nieuwe onderzoekspistes dus. Maar onderzoek is enkel mogelijk dankzij het stille en noeste werk van archivariissen en andere collectiemedewerkers. De razendsnelle digitalisering betekent voor hen een enorme uitdaging. Een van de grote problemen is dat vele oude digitale dragers onleesbaar zijn geworden. Samen met zes andere collectiebeherende instellingen zette Amsab-ISG daartoe het Digital Repair Café (DRC) op, een infrastructuur om oude digitale dragers weer leesbaar te maken. Archivaris Maarten Savels licht dit toe. Jeroen Fernandez-Alonso en Kim Robensyn tonen in hun bijdrage aan dat digitalisering ook een rol kan spelen in het creëren van een archief dat meerstemmigheid als uitgangspunt heeft. En dat dus ook archivariissen en collectiemedewerkers een belangrijke maatschappelijke rol spelen.

Paule Verbruggen

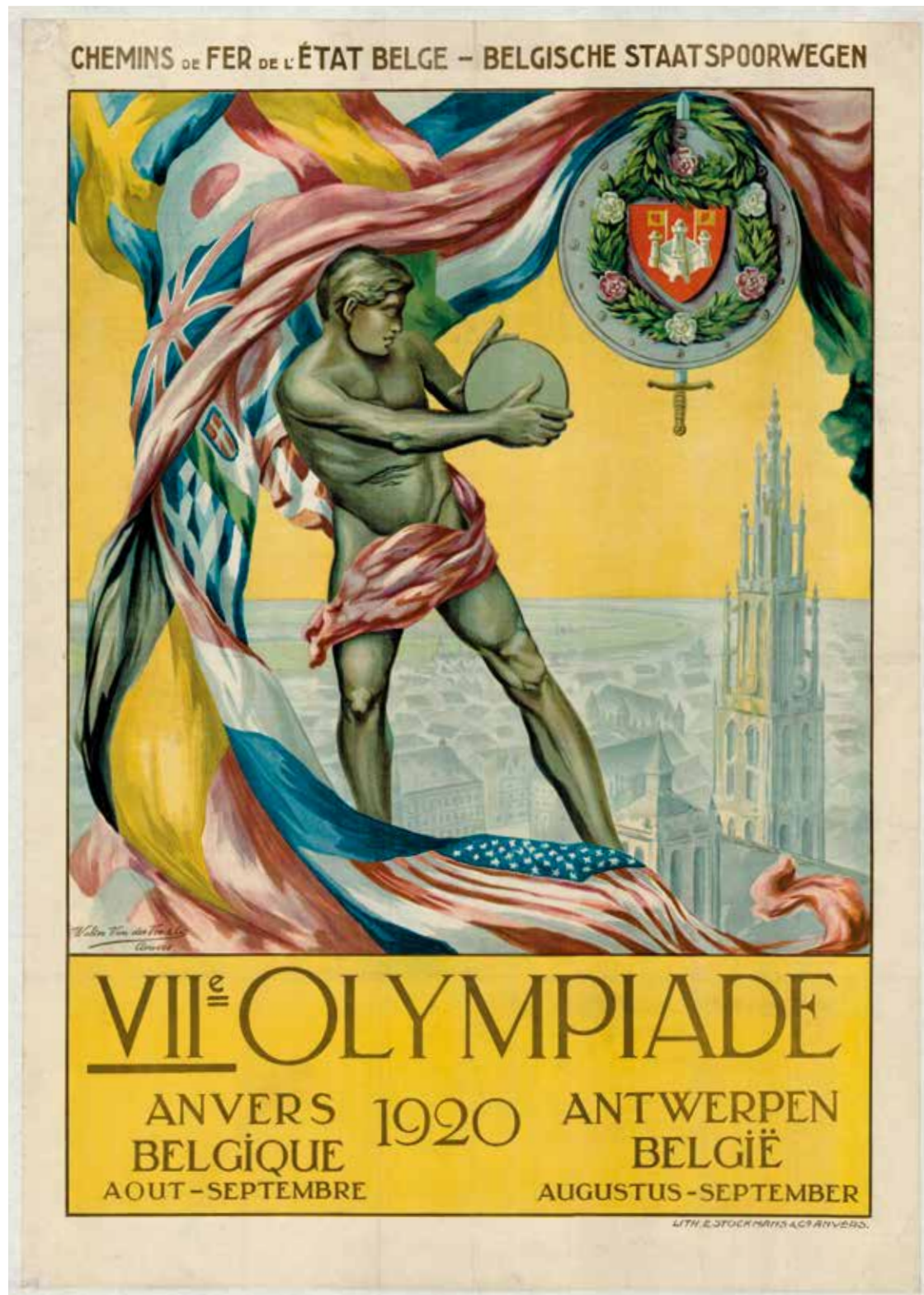
- 1 Eerst het onderzoek, dan het debat. In: *De Standaard*, 17/08/2020.
- 2 Idesbald GODDEERIS, Amandine LAURO & Guy VANTHEMSCHE (red.) *Koloniaal Congo. Een geschiedenis in vragen*, 2020, pp. 18-19.
- 3 De verlamme angst van de historicus. In: *De Standaard*, 24/08/2020.

Bram Constandt, postdoctoraal onderzoeker,
Universiteit Gent
Jasper Truyens, gangmaker wetenschappelijk
onderzoek, Sport Vlaanderen
Annick Willem, hoofddocent, Universiteit Gent

Het helende karakter van de Olympische Spelen van 1920: een historische blik op de Antwerpse Olympiade

Honderd jaar geleden vonden de eerste en enige Olympische Spelen op Belgische bodem plaats. Antwerpen was van april tot september 1920 het epicentrum van de VIIe Olympiade. Die Antwerpse Olympiade is nog steeds een van de meest onderbelichte edities van de moderne Olympische Spelen. Nochtans is het historische belang en de symbolische waarde ervan erg groot. Antwerpen kreeg de organisatie in 1919 toegewezen als eerbetoon aan de moed en de geleden verliezen van België tijdens de Eerste Wereldoorlog. In volle wederopbouw en niet lang na de laatste golf van de Spaanse griep betekende deze Olympiade de heropleving van de Olympische Beweging.

Met deze affiche werd reclame gemaakt voor de Antwerpse Olympiade. Ze werd ontworpen en uitgegeven door het echtpaar Martha Van Kuyk en Walter Van der Ven. Het ontwerp dateert van voor de Eerste Wereldoorlog en sierde de voorpagina van het Antwerpse bidboek uit 1914. (Privécollectie Bram Constandt)

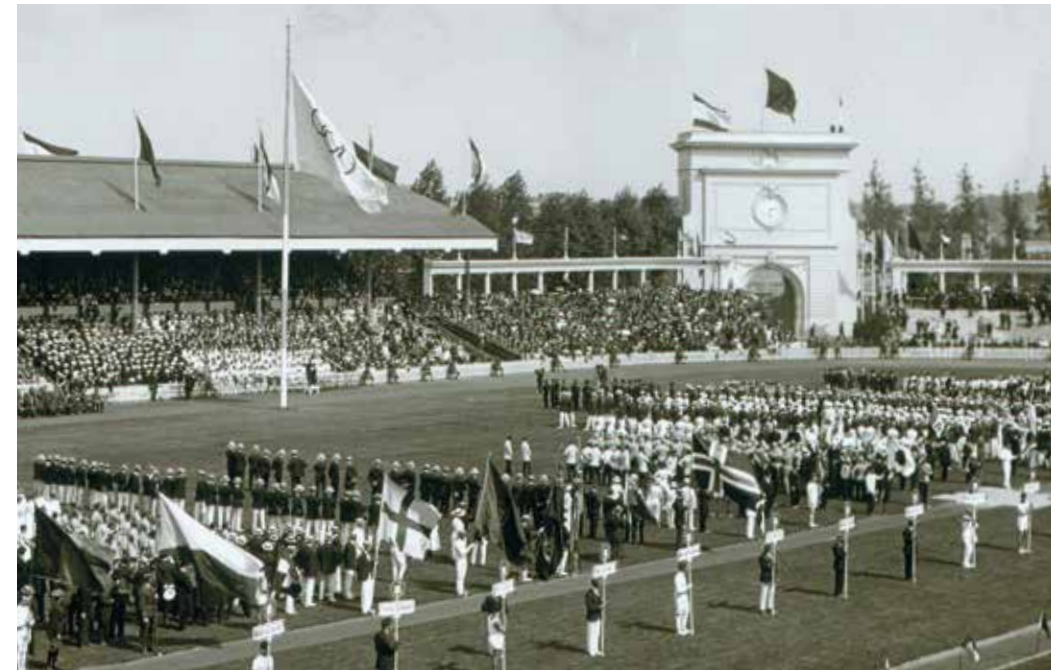
Brave Little Belgium

Antwerpen begon reeds voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog te lobbyen bij het Internationaal Olympisch Comité (IOC) om de organisatie van de Olympische Spelen van 1920 binnen te halen. De eerste contacten dateerden van 1912.¹ In 1914 maakte Antwerpen indruk met wat mogelijk een van de eerste bidbooks voor een internationaal sportevent was.² De prachtig vormgegeven brochure *Aurons-nous les Jeux de la VIIe Olympiade à Anvers en 1920?* scoorde veel punten in de concurrentiestrijd met onder andere Boedapest en Amsterdam, maar de uitbraak van de Eerste Wereldoorlog doorkruiste de plannen van de Beerschottak van de Antwerpse stedelijke elite. Bovendien had Antwerpen in een informele stemming van het IOC in 1914 het onderspit nog moeten delven tegen Boedapest.³ Toen het IOC na de Wapenstilstand snel een doorstart wilde maken met de Olympische Spelen, was het enthousiasme in het zwaargehavende België sterk getemperd.⁴ Het bezorgde Belgisch olympisch comité werd uiteindelijk overtuigd door de Antwerpse initiatiefnemers, onder meer met de belofte van een grote kapitaalsinjectie met private middelen.⁵ De Antwerpse kandidatuur werd nieuw leven ingeblazen. Ook het IOC vroeg Antwerpen zijn kandidatuur te verzilveren. De Olympische Beweging zag niets in een Olympiade van overwinnaars (in een Amerikaanse stad als Cleveland of Philadelphia) of verliezers (Boedapest). De organisatie van de Olympische Spelen van 1920 werd tijdens een IOC-sessie op 5 april 1919 toegewezen aan Antwerpen, als expliciete hommage aan de moed en de enorme verliezen van *Brave Little Belgium* tijdens de Eerste Wereldoorlog.⁶ Een 'Herculaanse opdracht' en een race tegen de klok kon beginnen, in een land dat grotendeels in puin lag, maar desondanks twaalf maanden later al de eerste olympische wedstrijden zou organiseren.⁸

Omgaan met recente trauma's

Ondanks heel wat hindernissen werd de planning van de Antwerpse Olympiade met goede moed en veel enthousiasme aangevat. In prille vreedstijd bleven de gevolgen van de Eerste Wereldoorlog evenwel sterk voelbaar, zowel materieel als immaterieel. De wederopbouw kwam maar traag op gang en de bestaande (of overgebleven) sport- en huisvestingsinfrastructuur bleek ruim onvoldoende voor een sportevent van dergelijke grootorde.⁹ Pierre de Coubertin, IOC-voorzitter en grondlegger van de moderne Olympische Spelen, schoof het complexe vraagstuk over het al dan niet uitnodigen van de voornaamste oorlogsagressors met een sluw manoeuvre door naar het organiserende comité.¹⁰ Uiteindelijk ontvingen de centrale mogendheden Duitsland, Oostenrijk-Hongarije, Bulgarije en Turkije geen uitnodiging vanuit Antwerpen.¹¹

Landen die wel ingingen op een invitatie werden vaak op een ingrijpende manier geconfronteerd met de nog verse wonden van de oorlog. Zo gebruikte de Amerikaanse delegatie onder meer een schip dat niet lang voordien gebruikt was om gesneuvelde soldaten terug thuis te brengen. Amerikaanse atleten klaagden over de indringende geur van formol, dat dienst had gedaan om het schip te ontsmetten.¹² In het door naoorlogse besparingen en recessie geteisterde Verenigd Koninkrijk was er dan weer veel discussie over het feit of het wel wenselijk was een Britse delegatie uit te sturen naar Antwerpen. Een fundraisinginitiatief van het Brits olympisch comité viel in slechte aarde bij de publieke opinie en zeker bij oorlogsveteranen en liefdadigheidsinstellingen. Uiteindelijk vaardigde het VK toch een ruime delegatie af, maar bij veel Britten bleef lang een breedgedragen gevoel van apathie en desinteresse ten opzichte van de als elitair beschouwde Olympische Spelen voortleven.¹³

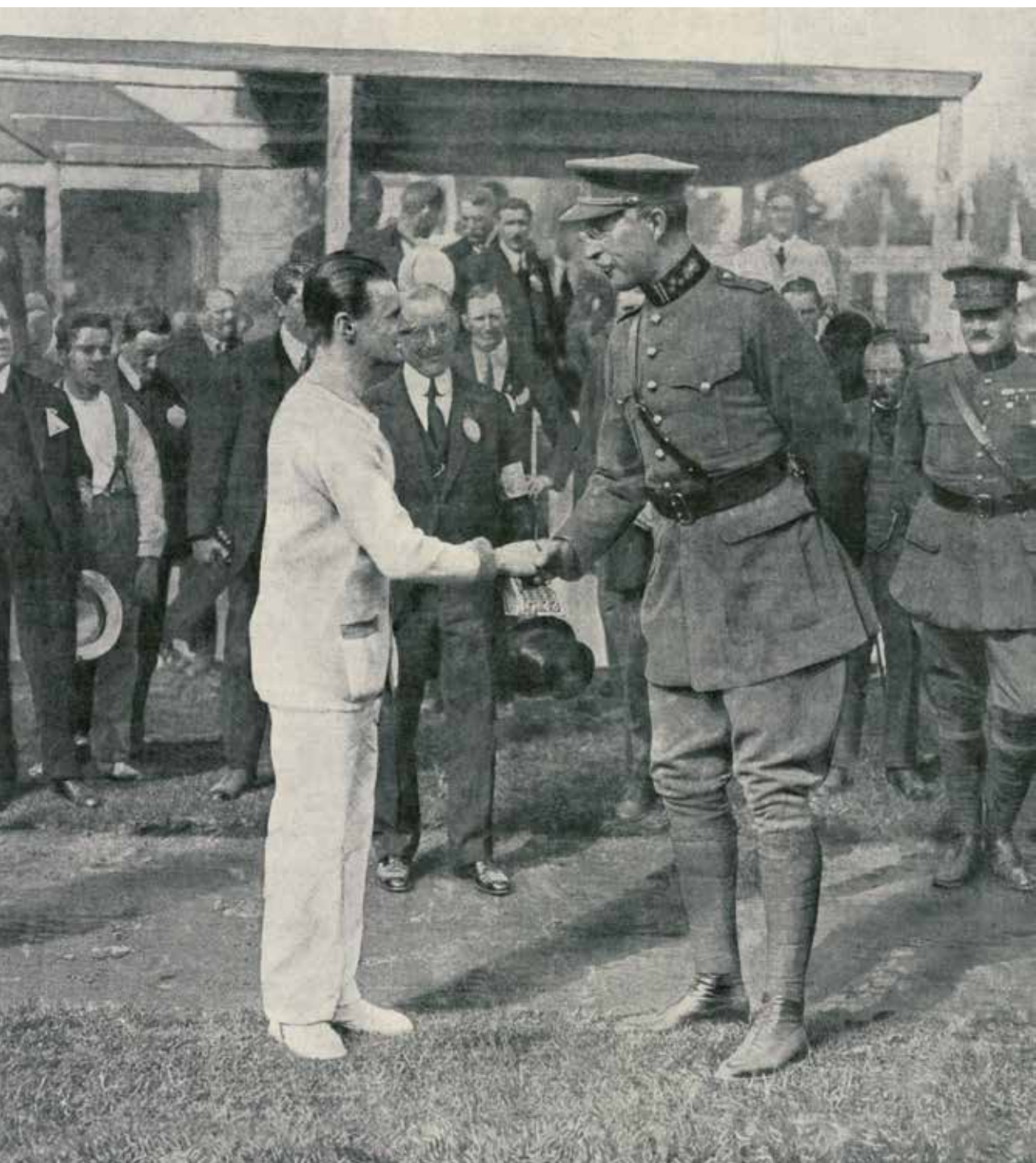
Deze foto van het olympisch stadion brengt de olympische vlag prominent in beeld. De vlag, nog steeds één van de kenmerkende symbolen van de Olympische Beweging, maakte in Antwerpen voor het eerst opwachting op het toneel van de Olympische Spelen. (Sportimonium, Hofstade-Zemst)

Naast de oorlog speelde ook een ander trauma mee. De Spaanse griep had in 1918 en 1919 in drie verschillende golven vele doden geëist.¹⁴ Op het einde van de oorlog, in een periode waarin veel burgers en soldaten uitgeput, ondervoed en algemeen verzwakt waren, vond deze pandemie gemakkelijk slachtoffers. Maar ze werd overschaduwd door de Eerste Wereldoorlog en werd daardoor grotendeels 'vergeten'. Beducht voor bijkomend verlies aan moreel aan het front en algemene oorlogsmoeheid bij de bevolking werd de verslaggeving over deze pandemie in binnen- en buitenland sterk gecensureerd.¹⁵ Daarom zijn er weinig tot geen bronnen overgeleverd die rapporteren over de impact van de Spaanse griep op de Olympische Spelen. Desondanks mogen we aannemen dat de Antwerpse Olympiade in zekere zin fungeerde als een helende factor voor een wereld die twee

recente trauma's aan het verwerken was: de Eerste Wereldoorlog én de Spaanse griep.

Oorlog en vrede

De impact van die trauma's was nog steeds bijzonder tastbaar op het moment dat de Antwerpse Olympiade uiteindelijk plaatsvond. Het verwerken van het oorlogsleed liep als een rode draad doorheen de volledige Antwerpse Spelen: van de eerste olympische wedstrijden eind april 1920 over de openingsceremonie op 14 augustus tot de slotceremonie op 12 september 1920.¹⁶ Veel olympische atleten hadden zelf gevochten in de loopgraven, terwijl anderen van hun bezoek aan België gebruikmaakten om met trips aan Ieper en *Flanders Fields* aan te sluiten bij het vroege oorlogstoerisme.¹⁷ Tijdens zo goed als elke officiële bijeenkomst of speech

werd er gerefereerd aan de tragiek van de recente oorlog, zoals door kardinaal Mercier tijdens een kerkelijke dienst, koning Albert tijdens de officiële opening of IOC-voorzitter de Coubertin tijdens een zitting op het Antwerpse stadhuis. Daarbij werd telkens het internationale en vredelievende karakter van de Olympische Beweging gepositioneerd als tegenwicht tegen de oorlogsgruwel.¹⁸ Als eerbetoon aan zijn rol als opperbevelhebber van het Belgische leger droeg koning Albert bij zijn bezoeken aan de Spelen stevast zijn militair uniform.¹⁹ En het figuurrijden, een combinatie van paardensport en turnen, dat enkel in 1920 een olympische discipline was, was voorbehouden voor militairen.

Die continue symbolische spanning tussen de oorlog en het vermeende pacifistische karakter van de Olympische Spelen kwam ook tijdens minder formele momenten en soms zelfs op een ietwat ludieke manier aan bod. Zo stond er voor de centrale toegangspoort van het olympisch stadion een standbeeld van een militair met handgranaat, in dezelfde houding als – en naar analogie met – het beroemde beeld van de atleet met discus, die de officiële affiche sierde.²⁰ Dat standbeeld zag echter minder toeschouwers dan verwacht passeren. De publieke opkomst voor de Antwerpse Olympiade viel namelijk tegen: door de concurrentie van de gelijktijdige Antwerpse Feesten, maar vooral door het slechte weer en de erg prijzige toegangstickets.²¹ De voetbalfinale vormde een uitzondering.

Koning Albert I, in militair uniform, feliciteert de Franse atleet Joseph Guillemot met zijn overwinning op de 5000 meter. Guillemot streed tijdens WO I mee aan het front en hield een verminderde longcapaciteit over aan een gasaanval. Die beperking weerhield hem er niet van om 1 x goud en 1 x zilver te behalen op de Olympische Spelen in Antwerpen. Deze foto stond op de voorpagina van de Franse krant *L'Illustration* van 21 augustus 1920. (Privécollectie Bram Constandt)

Tienduizenden fans waren ooggetuige van een chaotische en uiteindelijk ook stopgezette finale, waarin België zich ten koste van Tsjechoslowakije tot olympisch en officieus wereldkampioen kroonde. Fans die niet aan een ticket geraakt waren, groeven zich onder de hekken van het stadion een weg naar binnen. John Langenus, secretaris van het propagandacomité van de Olympische Spelen²² en wereldberoemd voetbalscheidsrechter, doopte die tunnel in zijn boek om tot 'Olympische loopgracht'²³.

Olympische symboliek

De symbolische erfenis van de Antwerpse Olympiade gaat echter nog een stuk verder. De Olympische Spelen van 1920 waren immers van levensbelang in de herlancering van de Olympische Beweging. Sporthistoricus Roland Renson heeft het in zijn standaardwerk over de 'Herboren Spelen'.²⁴ Het was immers acht jaar, een wereldoorlog en een pandemie geleden dat de Olympische Spelen nog eens hadden plaatsgevonden. Na de Spelen van Stockholm in 1912 waren de Spelen van Berlijn van 1916 geannuleerd vanwege de oorlog. Een nog langere periode zonder nieuwe editie zou de Olympische Spelen meer en meer uit het collectieve geheugen hebben gewist. Het succes van de Geallieerde Spelen in Parijs in de zomer van 1919 zette de toon voor een nieuwe Olympiade in 1920. Dankzij de Antwerpse Olympiade kon het IOC evenwel een doorstart maken, ondanks alle organisatorische moeilijkheden. Gesterkt door een alomtegenwoordige pacifistische boodschap en tal van nieuwe symbolen kregen de Olympische Spelen een nieuw elan, met internationale betekenis en relevantie. Net als in 1912 waren er opnieuw atleten uit alle continenten aanwezig. Voor het eerst lieten militairen duiven vrij en legde een atleet de olympische

De voetbalfinale België-Tsjechoslowakije staat geboekstaafd als het sportieve hoogtepunt van de Antwerpse Olympiade. Tienduizenden fans woonden die bij. Velen onder hen baanden zich clandestien een weg tot in het olympisch stadion door onder de omheining een tunnel of gracht te graven. Voetbalscheidsrechter John Langenus doopte die tunnel in zijn boek *Voetbal van hier en overal* om tot 'Olympische loopgracht'. (Sportimonium, Hofstade-Zemst)

eed af, beide tijdens de openingsceremonie. Daarnaast was de Antwerpse Olympiade het toneel van de introductie van de olympische vlag, met daarop het nu alom bekende IOC-logo met de vijf ringen.

Die drie symbolen droegen fundamenteel bij tot de versterkte identiteitsvorming van de Olympische Spelen.²⁵ Landen traden niet langer in een competitie aan om de fysieke paraatheid van hun mannelijke atleten te demonstreren als voorbereiding op een mogelijke oorlog, maar de Olympische Beweging wilde (symbolisch) de vrede benadrukken door sportief met elkaar de strijd aan te gaan. De herstart in 1920, gesteund door een programma van kunsten en voor het eerst ook internationaal gestandaardiseerde sporten, kon na Stockholm 1912 opnieuw landen uit de vijf continenten verwelkomen. Het olympisme of de olympische filosofie zou in de daaropvolgende edities verder versterkt worden met nieuwe symbolen en gebruiken, zoals de olympische vlam die aangestoken wordt tijdens de openingsceremonie in het olympisch stadion (sinds Amsterdam 1928) en de olympische fakkeltocht vanuit Olympia – de bakermat van de antieke Olympische Spelen – naar de locatie van de moderne Olympische Spelen (sinds Berlijn 1936).²⁶

Een blik op de toekomst

Ondanks de vaak chaotische organisatie en de gebrekkige publieke belangstelling werd met de Antwerpse Olympiade een dubbel doel bereikt. De Spelen hielpen de wereld om te gaan met recente maatschappelijke trauma's en zorgden daarnaast voor een noodzakelijke en versterkte doorstart van de Olympische Beweging. In plaats van zich zorgen te moeten maken over primaire levensbehoeftes kon men – voornamelijk de goedgee klasse – de blik terug op de toekomst richten en

De hoofdingang van het olympisch stadion verwelkomde bezoekers met een standbeeld van een soldaat met een handgranaat in de hand. De sokkel van het beeld vermeldde de datum van de Wapenstilstand. (Sportimonium, Hofstade-Zemst)

relatief onbezorgd van een sportspektakel genieten.²⁷ Een bepaalde analogie met de hedendaagse Olympische Beweging is aanwezig. Honderd jaar na Antwerpen 1920 zorgt het nieuwe coronavirus voor het eerst in de geschiedenis van de moderne Olympische Spelen voor een uitgestelde Olympiade. De Spelen van Tokio zullen niet zoals gepland in juli 2020 starten, maar worden met een jaar opgeschoven naar de zomer van 2021. En zelfs met dat uitstel is het niet zeker of die nieuwe datum haalbaar zal blijken.²⁸

Ook nu staat het IOC op een keerpunt. Geconfronteerd met kritiek op onder meer de extreme commercialisering, de immense budgetten, de vaak verlaten en vervallen infrastructuur na de Spelen, de twijfelachtige maatschappelijke 'return on investment' en de beperkte stem van de atleten in de besluit-

vormingsprocessen, startte het IOC met een proces om de Spelen duurzamer, groener en democratischer te maken. Het gaat evenwel om een eerder langzaam proces dat mogelijk kan versneld worden door de globale uitbraak van COVID-19. De symboliek gecreëerd in 1920 raakte de laatste decennia immers sterk ondergesneeuwd door de geglobaliseerde aanpak van de Spelen, waarin 'groter en winstgevender' eerder dan 'sneller, hoger en sterker' het olympische motto leek te zijn. Het is tijd voor een revival. De Antwerpse Olympiade leert ons dat nieuwe symbolieken de essentie van de moderne Olympische Spelen – de Olympische Beweging als sociale kracht gericht op vrede en internationale samenwerking – terug kunnen doen herleven.

- 1 Bill MALLON & Anthony Th. BIJKERK, *The 1920 Olympic Games. Results for All Competitors in All Events, with Commentary*, Jefferson: McFarland & Company, 2003.
- 2 Roland RENSON, *De VIIe Olympiade. Antwerpen 1920. De herboren spelen*, Brussel: Pandora, 1995.
- 3 Jasper TRUYENS, *Antwerpen 1920. Verhalen van de VIIe Olympiade*, Antwerpen: Davidsfonds Uitgeverij, 2020.
- 4 Ook in het buitenland was er veel twijfel of 1920 wel haalbaar was als datum voor een nieuwe editie van de Olympische Spelen. In het Verenigd Koninkrijk vroeg men zich bijvoorbeeld af of er niet beter eerst op de maatschappelijke wederopbouw gefocust kon worden, in binnen- en buitenland. Geconfronteerd met een land in puin en de krappe timing vroeg het Belgisch olympisch comité dan weer aan het IOC of 1921 of 1924 geen alternatief kon zijn voor de Antwerpse Spelen. Het IOC hield echter voet bij stuk en wilde zo snel mogelijk terug inpikken met zijn vierjaarlijkse olympiades. Zie onder andere: Matthew P. LLEWELLYN, 'Olympic Games Are an International Farce': The 1920 Antwerp Games and the Question of Great Britain's Participation. In: *Olympika*, (2008)17, pp. 101-131; Steven VAN MOL, *Antwerpen mini-expo 1920: feesten en spelen in een troebele tijd*, UGent, 2000.
- 5 Roland RENSON, *De VIIe Olympiade [...]*.
- 6 John LUCAS, American Preparations for the First Post World War Olympic Games, 1919-1920. In: *Journal of Sport History*, (1983)10, pp. 30-44.

- 7 Bill MALLON & Anthony Th. BIJKERK, *The 1920 Olympic Games [...]*, p. 13.
- 8 Roland RENSON, *De VIIe Olympiade [...]*.
- 9 Jasper TRUYENS, *Antwerpen 1920 [...]*.
- 10 Volker KLUGE, Funereal Games, Heroic Groves and an Olympic Death Knell. In: *Journal of Olympic History*, (2014)3, pp. 40-48.
- 11 Roland RENSON, *De VIIe Olympiade [...]*.
- 12 Roland RENSON, *De VIIe Olympiade [...]*.
- 13 Matthew P. LLEWELLYN, 'Olympic Games Are an International Farce' [...]
- 14 Afhankelijk van de bron spreekt men van 20 tot 100 miljoen doden wereldwijd ten gevolge van de Spaanse griep, zie: Marc REYNEBEAU, Spaanse Griep kostte het leven aan 282.165 Belgen. De 'moeder aller pandemieën' die onder de mat geveegd werd. In: *De Standaard*, 20/04/2020. Die cijfers worden echter gerelativeerd door prof. Isabelle Devos. Zie: Isabelle DEVOS, De Spaanse Griep in België: 20.000 of 282.165 doden? In: *UGent Queteletcentrum Blog*, <https://www.queteletcenter.ugent.be/spaanse-griep/>. Laatst gewijzigd op 25/04/2020.
- 15 Mark HONIGSBAUM, Regulating the 1918-19 Pandemic: Flu, Stoicism and the Northcliffe Press. In: *Medical History*, (2013)57, pp. 165-185; Marc REYNEBEAU, Spaanse Griep kostte het leven aan 282.165 Belgen [...]
- 16 Roland RENSON, *De VIIe Olympiade [...]*.
- 17 Volker KLUGE, Funereal Games, Heroic Groves [...]
- 18 Bill MALLON & Anthony Th. BIJKERK, *The 1920 Olympic Games [...]*.
- 19 Roland RENSON, *De VIIe Olympiade [...]*.
- 20 Volker KLUGE, Funereal Games, Heroic Groves [...]
- 21 Jasper TRUYENS, *Antwerpen 1920 [...]*.
- 22 Bill MALLON & Anthony Th. BIJKERK, *The 1920 Olympic Games [...]*.
- 23 John LANGENUS, *Voetbal van hier en overal*, Gent: Snoeck Ducaju & Zoon, 1943, p. 51.
- 24 Roland RENSON, *De VIIe Olympiade [...]*.
- 25 Roland RENSON, *De VIIe Olympiade [...]*; Jasper TRUYENS, *Antwerpen 1920 [...]*.
- 26 Jurryt VAN DE VOOREN, *Amsterdam 1928. Het onbekende verhaal van de Nederlandse Olympische Spelen*, Amsterdam: Uitgeverij Balans, 2018.
- 27 Bill MALLON & Anthony Th. BIJKERK, *The 1920 Olympic Games [...]*.
- 28 Bram CONSTANDT & Annick WILLEM, Hosting the Olympics in Times of a Pandemic: Historical Insights from Antwerp 1920. In: *Leisure Sciences*, (2020). doi: 10.1080/01490400.2020.1773982

AUTEURS

Jan Breman (*1936) is emeritus professor comparatieve sociologie aan de Universiteit van Amsterdam en hij is als honorary fellow verbonden aan het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam. Hij was lector en later professor sociologie aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. In 1987 werd hij hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam. Hij werd decaan van de postacademische opleiding van het Centre for Asian Studies (CASA) en was een van de stichters van de Amsterdam School for Social Science Research, waarmee CASA werd samengevoegd. Daarnaast werd hij buitengewoon hoogleraar sociologie aan het International Institute of Social Studies in Den Haag. Hij was ook gastprofessor in India (Institute of Economic Growth, Delhi), in Pakistan (Pakistan Institute of Labour Education and Research), in China (Xiamen University, School of Public Affairs) en in Indonesië (Agricultural University, Bogor). Hij verbleef ook in verschillende andere Aziatische landen voor kortlopende academische opdrachten. Hij voerde missies uit voor de ILO, UNRISD, ESCAP, Asian Development Bank, voor verschillende Nederlandse en buitenlandse ngo's in de Aziatische regio en voor het Nederlands ministerie voor Ontwikkelingssamenwerking in Bangladesh en Suriname. Zijn veldwerkonderzoek in India (Zuid-Gujarat), Pakistan (Sindh en Punjab) en Indonesië (West-Java) resulteerde in meer dan 25 publicaties bij uitgeverijen als University of California Press, Clarendon Press, University of Cambridge Press, Oxford University Press, Routledge, Sage and Amsterdam University Press. Daarnaast publiceerde hij vele artikels in academische tijdschriften en zetelt hij in de redactieraad van tijdschriften als *The Indian Journal of Labour Economics*, *The Journal of Agrarian Change, Development and Change* en *The Global Labor Journal*. In 2009 werd hij doctor honoris causa aan het International Institute of Social Studies in Den Haag en in 2013 ontving hij een eredoctoraat van de School of Oriental and African Studies aan de University of London.

J.C.Breman@uva.nl

Bram Constandt (*1991) is postdoctoraal onderzoeker aan de vakgroep Bewegings- en Sportwetenschappen van de Universiteit Gent. Daar doceert hij onder meer sportgeschiedenis en inleiding tot sportmanagement. Zijn onderzoek focust voornamelijk op ethische kwesties in de sport en op de manier waarop sportorganisaties met die kwesties (kunnen) omgaan. In 2019 promoveerde hij aan de Universiteit Gent met een doctoraatsverhandeling over ethiekmanagement in voetbalclubs. Voordien behaalde hij masterdiploma's in geschiedenis (Universiteit Gent) en overheidsmanagement en -beleid (KU Leuven) en volgde hij een postgraduaat in olympische studies (International Olympic Academy).

bram.constandt@ugent.be

Marc Constandt (*1958) is licentiaat geschiedenis (UGent). Hij specialiseerde zich in de geschiedenis van het kusttoerisme in al zijn aspecten. Hij werkte achtereenvolgens als archivaris en als conservator bij het gemeentebestuur van Middelkerke. Hij is auteur van meerdere publicaties, zoals *Een eeuw vakantie: 100 jaar toerisme in West-Vlaanderen* (1986), en hij schrijft bijdragen voor

tentoonstellingscatalogi, diverse tijdschriften (onder meer *Brood & Rozen*) en het *Nationaal Biografisch Woordenboek*.

marc.constandt@telenet.be

Jasper Truyens (*1984) studeerde sociologie aan de KU Leuven en promoveerde in de bewegingswetenschappen aan de Vrije Universiteit Brussel. Hij onderzocht hoe landen via hun topsportbeleid een competitief voordeel kunnen ontwikkelen in topatletiek. Daarnaast was hij actief als docent en praktijkassistent. Sinds 2017 is hij bij Sport Vlaanderen aan de slag als gangmaker wetenschappelijk onderzoek. Daar coördineert hij de onderzoeksagenda en stimuleert hij de periodieke monitoring van sportparticipatie in Vlaanderen. In juni 2020 verscheen zijn boek *Antwerpen 1920* over de VIIe Olympiade (Davidsfonds Uitgeverij).

jasper.truyens@sport.vlaanderen

Geert Van Goethem (*1957) is licentiaat nieuwste geschiedenis (UGent), doctor in de sociale wetenschappen (Universiteit Amsterdam) en behaalde een postgraduaat in Social Profit & Public Management (Hogeschool Gent). In 1982 werd hij wetenschappelijk medewerker bij AMSAB, in 1984 werd hij hoofd van het departement Archief en in 1990 coördinator van AMSAB-Centrum Louis Major in Antwerpen. In 2001 werd hij adjunct-directeur en sinds 1 januari 2010 is hij directeur van Amsab-ISG. Sinds 1 april 2010 is hij ook als professor verbonden aan de vakgroep Geschiedenis van de Universiteit Gent.

geert.vangoethem@amsab.be

Davy Verbeke (*1989) studeerde geschiedenis aan de Universiteit Gent en Engelse letterkunde aan de Vrije Universiteit Brussel. Hij studeerde af met scripties over de Belgische collectieve herinnering aan de koloniale periode (2011) en de 'Trilogie' van lers schrijver Samuel Beckett (2014). Hij werkte als publiekshistoricus mee aan UGentMemorie en aan de heropening van het AfricaMuseum. Momenteel is hij onderwijsbegeleider en wetenschappelijk medewerker aan de vakgroep Geschiedenis en het Ghent Centre for Digital Humanities aan de Universiteit Gent.

davy.verbeke@ugent.be

Annick Willem (*1973) is hoofddocent sportmanagement en -beleid aan de vakgroep Bewegings- en Sportwetenschappen van de Universiteit Gent. Als houder van de Olympische Leerstoel Henri de Baillet-Latour - Jacques Rogge en academisch verantwoordelijke binnen de Universiteit Gent voor de Belgian Olympic Academy staan de olympische waarden centraal in haar onderzoeks- en onderwijstaken. Als master en doctor in de toegepaste economische wetenschappen (UGent) coördineert ze momenteel twee onderzoekslijnen, respectievelijk focussend op ethiek in de sport en samenwerkingen met de sport.

annick.willem@ugent.be

RÉSUMÉS

Le caractère salulaire des Jeux Olympiques de 1920: un regard historique sur l’Olympiade d’Anvers

Bram Constandt, chercheur postdoc, Université de Gand
Jasper Truyens, instigateur étude scientifique, Sport Vlaanderen
Annick Willem, professeure, Université de Gand

C’est à Anvers qu’ont eu lieu les premiers et seuls Jeux Olympiques sur le sol belge: d’avril à septembre 1920, la ville fut l’épicentre de la Ville Olympiade. Si elle reste à ce jour l’une des éditions les plus méconnues des Jeux Olympiques de l’ère moderne, son intérêt historique et sa valeur symbolique n’en sont pas moins très importants. Anvers se voit confier l’organisation en 1919 en guise d’hommage rendu au courage de la Belgique et à ses pertes subies pendant la Première guerre mondiale. En pleine reconstruction et peu après la dernière vague de grippe espagnole, cette Olympiade signalait le renouveau du Mouvement olympique.

Security first. La naissance des Nations Unies et le rêve de paix envolé

Geert Van Goethem, directeur Amsab-IHS

Dans cette contribution, nous examinons à partir de quelles perspectives l’architecture d’une nouvelle organisation mondiale prit forme pendant la Deuxième guerre mondiale et comment l’attention à la sécurité (*security*) et la politique sociale – portée initialement à parts égales – s’est ensuite muée en *security first*. Nous analysons la façon dont le ministère américain des Affaires Etrangères, le *State Department*, est parvenu, à partir

d’une position d’abord faible, à façonner la nouvelle organisation en fonction de l’ambition américaine de dominance mondiale. Nous nous interrogeons également sur la question de savoir pourquoi le ‘monde du travail’, qui occupa une position centrale dominante pendant la guerre, fut en cours de processus à ce point marginalisé qu’il ne put même plus trouver une place lors de la création des Nations Unies à San Francisco.

À propos de Jules Marchal et des lanceurs d’alerte laissés sans écho. Notes en marge des débats postcoloniaux belges

Jan Breman, Prof. Em. Sociologie comparative, Université d’Amsterdam et honorary fellow, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam

C’est principalement au cours de la période 1990-2010 que Jan Breman a rédigé pour le compte de *Brood & Rozen* ses notes en marge des débats belges sur le post-colonialisme. Il y accorde une attention particulière à Jules Marchal qui dénonça le régime colonial au Congo et resta longtemps une figure méconnue des historiens professionnels.

Sisyphé: une pierre plus loin ? Le patrimoine colonial belge remis en question et la commémoration de la commémoration (2004-2020)

Davy Verbeke, collaborateur scientifique et accompagnateur pédagogique, Département Histoire, Université de Gand

Le patrimoine colonial belge est dans l’œil d’un cyclone iconoclaste. Plus chancelant que jamais. 2020

constitue une année charnière. Dans cette contribution, nous nous retournons sur plus de quinze années de contestation. En plaidant pour une ‘ré-imagination’ historique réfléchie et en nous interrogeant sur son potentiel d’ouverture à de nouveaux horizons.

Léopold II, la côte belge et le Congo

Marc Constandt, historien

Dans le contexte des débats actuels à propos du passé colonial de la Belgique, nous zoomons brièvement sur l’entrelacs formé par Léopold II, la côte belge et le Congo. L’utilisation que fit le roi belge de son ‘argent noir’ – au propre comme au figuré – pour embellir Bruxelles et Ostende est de notoriété publique et est également largement mise en lumière dans le livre de Liane Ranieri paru en 1973. Ce que l’on connaît moins, en revanche, c’est la volonté de Léopold II d’insuffler un élan touristique à toute la côte flamande et la vente d’importants capitaux, probablement d’origine douteuse, à cet effet. Cette stratégie visait un double objectif: promouvoir la vision urbanistique du roi et consolider l’image d’un souverain aimé et estimé. La politique coloniale du roi Léopold II, elle aussi, a été mise en évidence lors du développement de la côte.

ABSTRACTS

The healing character of the 1920 Olympic Games: A historical view on the Antwerp Olympiad

Bram Constandt, postdoctoral researcher, Ghent University
Jasper Truyens, sports policy officer, Sport Vlaanderen
Annick Willem, associate professor, Ghent University

Belgium hosted the Olympic Games only once, in 1920. From April to September, Antwerp was the ‘epicentre’ of the Seventh Olympiad of the modern era. Despite its great symbolic significance, the Antwerp Olympiad remains one of the most understudied editions of the modern Olympic Games. Antwerp was chosen to host the Olympics as a tribute to the bravery of the Belgians during the First World War and the losses they had suffered. The Antwerp Olympiad took place in the midst of reconstruction efforts and shortly after the last wave of the Spanish flu pandemic. Nonetheless, this edition of the Olympic Games signaled the renaissance of the Olympic Movement.

Security first. The creation of the United Nations and the shattered dream of a new world order

Geert Van Goethem, Amsab- ISH director

This article deals with the conflicting views on how to shape a new world organization during the Second World War. At first, attention was equally focused on security and social policies, but afterwards it shifted to *security first*. The author examines the way in which this has happened, i.e. how the State Department, notwithstanding a weak negotiating position at the outset, managed to

model the new organization so that it suited American global ambitions, with the US intent on becoming the dominant global player. He also explains why the ‘world of labour’, which was a major player during the initial negotiations on the postwar order, was sidelined during the process. When the United Nations came into existence in San Francisco, the absence of labour representatives was painstakingly clear. Welcome to the labyrinth!

About Jules Marchal and whistleblowers who were not listened to. Comments about the postcolonial discourse in Belgium

Jan Breman, Emeritus Professor of Comparative Sociology, University of Amsterdam. Honorary Fellow, International Institute of Social History, Amsterdam.

The author offers his comments about the postcolonial discourse in Belgium (1990-2010) especially for *Brood & Rozen*. He pays particular attention to Jules Marchal, who denounced the former colonial regime in Congo. Marchal’s arguments were ignored by professional historians for a long time.

Did Sisyfus move a stone? Belgium’s contested colonial heritage and the rethink of remembrance practices (2004-2020)

Davy Verbeke, research staff member and educational supervisor, Department of History, University of Ghent

We are now witnessing an iconoclastic attack on Belgium’s colonial heritage. It marks a pivotal moment. This essay looks

back at fifteen years in which Belgium’s controversial history in Congo has been contested. The author makes a plea for a reappraisal of Belgium’s material colonial heritage. He invites us to reimagine and reshape it, while opening up new horizons

King Leopold II, the Belgian coast and Congo

Marc Constandt, historian

The author focuses on the links between King Leopold II’s colonial policy in Congo and urban renewal projects along the Belgian coast. This article adds fuel to the current debate on this policy. It is common knowledge these days that Leopold II used controversial money to fund urban embellishment in cities such as Brussels and Ostend, as has been revealed in a book by Liane Ranieri in 1973. But what is less well known is that Leopold II wanted to breathe new life into tourism along the entire Belgian coast, pumping a lot of money – and possibly also controversial money – into urban renewal projects. The aim was twofold: to promote Leopold II’s views on urban regeneration and boost his image as a king who was loved and respected. Also, King Leopold’s colonial policy was put into the spotlights.

DE BESTE MANIER OM DE TOEKOMST VEILIG TE STELLEN,
IS DOOR ER SAMEN AAN TE BOUWEN.

DE P&V GROEP IS EEN BELGISCHE COÖPERATIEVE VERZEKERINGSGROEP
DIE ZICH INZET VOOR EEN SOLIDAIRE EN DUURZAME MAATSCHAPPIJ

print • digitaal drukwerk • brochures • folders
tijdschriften • rapporten • familiedrukwerk
groot formaat • planafdruk • posterprint
afwerking • softcover • metalen ringen • boren
geniete brochures • lamineren • vouwen • snijden
rillen • **kopie** • cursus • eindwerk • zelfbediening

www.dunantprint.be
info@dunantprint.be

maandag tot vrijdag
van 8u30 tot 18u

• **dunant**
print • bvba

Einde Were 23c, 9000 Gent - 09 224 32 06

restaurant & catering

jour de fête

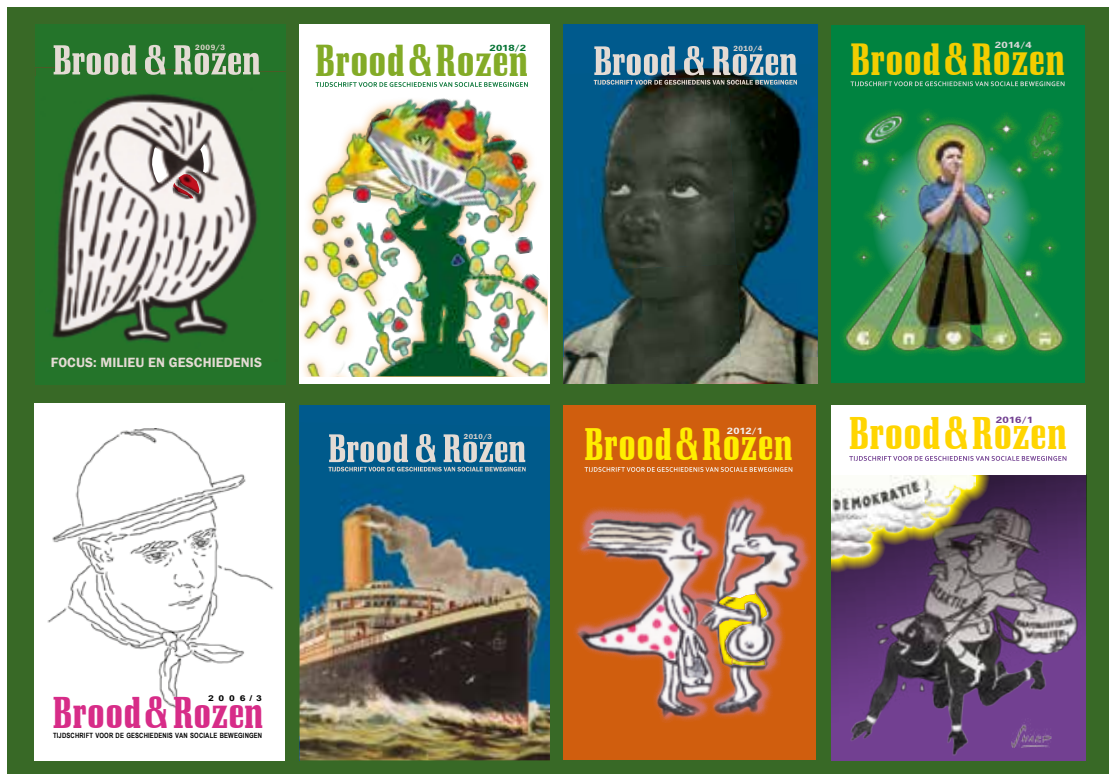
RESTAURANT JOUR DE FÊTE
(gelegen in het NEW-ZEBRA gebouw)
Gustaaf Callierlaan 233 - 9000 Gent
Tel. 09 233 66 45 - www.restaurantjourdefete.be

elke weekdag 's middags en 's avonds:
WEEKMENU voor slechts €20,00
Keuze uit 3 voor- en 3 hoofdgerechten
gezellig tuinterras - ondergrondse parking

OPENINGSUREN:
maandag t.e.m. vrijdag:
's middags vanaf 12u & 's avonds vanaf 18u30
tijdens het weekend beschikbaar voor groepen

Brood & Rozen

TIJDSCHRIFT VOOR DE GESCHIEDENIS VAN SOCIALE BEWEGINGEN

neem nu een jaarabonnement

20 €

(* een ideaal geschenk *)

www.broodenrozen.be

Prijs abonnementen en losse nummers

Particulieren: € 20

Bibliotheken en archieven: € 20

Organisaties: € 39

Buitenland: € 41

Los nummer: € 6 (excl. verzendkosten)

Rekeningnummer:

IBAN: BE48 8771 0092 0227

BIC: BNAGBEBB

Als abonnee krijg je korting
op de Amsab-publicaties.

Administratie

Abonnementen: viviane.taeckens@amsab.be

Tel.: 09 224 00 79

Redactie

paule.verbruggen@amsab.be

Vlaanderen
verbeelding werkt

